

Nemanja Đukić

REGULISANO SOPSTVO (Identitet kao simbolički proizvod reifikacije i internalizacije autocentrične prirode značenjskog poretka)

Polazeći od Agambenovog shvatanja dispozitiva, Fukoovog koncepta tehnologija sopstva, Deridine dekonstrukcije ontološkog statusa identiteta i Lakanove koncepcije desubjektivizacije identiteta u članku koji slijedi analiziramo identitet kao simbolički proizvod reifikacije i internalizacije autocentrične prirode značenjskog poretka u svijest pojedinaca. Dispozitiv kao prediskustveni simbolički prostor neke slike svijeta, određuje tehnologiju sopstva i vrstu samoiskustva. Predmoderna slika svijeta proizvodi etnocentrično sopstvo, moderna slika svijeta proizvodi egocentrično sopstvo, a postmoderna slika svijeta proizvodi logocentrično sopstvo. Identitet nema ontološki status, već je rezultat pripisivanja značenja biološkom prisustvu pojedinaca. Identitet nije subjektan, nego kao čista objektnost predstavlja proizvod reifikacije značenjskog poretka kao subjekta. Identitet ima konzervativnu funkciju, jer kao rezultat internalizacije simboličkog poretka u svijest pojedinaca, njegova funkcija je očuvanje značenjskog poretka koji ga uspostavlja, a ne njegovo prevladavanje.

Ključne riječi: *identitet, sopstvo, dispozitiv, tehnologije sopstva, desubjektivizacija*

UVOD

Za izgradnju identiteta od ključnog je značaja dispozitivnost slike svijeta. Dispozitivnost slike svijeta kao prediskustveni simbolički prostor određuje horizont moguće identifikacije i samoiskustva. Pojedinaac ne može zadobiti identitet odnosno izgraditi vlastito samoiskustvo izvan nekog simboličkog poretka (kulture), već isključivo unutar važećeg simboličkog poretka i kroz internalizaciju simboličkog poretka u kome se nalazi.

REGULISANO SOPSTVO

U predmodernim društvima pojedinac je predstavu o sebi, to jest svoje samoiskustvo ili sopstvo, stjecao kroz ulogu koja mu je dodijeljena unutar nekog religijskog i etničkog poretka. U modernim društvima pojedinac je samoiskustvo stjecao kroz igranje uloge koja mu je dodijeljena unutar nekog političkog i ekonomskog poretka. U postmodernom društvu pojedinac predstavu o sebi, svoje samoiskustvo ili sopstvo izgrađuje kroz ulogu korisnika tehničkog sredstva koje kroz proizvodnju značenja i regulaciju upotrebe i razmjene značenja uspostavlja simbolički horizont njegove moguće identifikacije.

Način na koji stičemo predstavu o sebi određen je dispozitivnošću simboličkog poretka (Agamben, 2012, str. 60–61) i tehnologijama sopstva (Foucault, 1988, str. 18).

Dispozitivnost u strateškom smislu predstavlja metafizičku preduslovnost koja obezbjeđuje organizovanost i koherentnost diskursa – to je cjelina nejezičkih i iz njih ishodećih jezičkih postupaka koji kao kontekst prethodno i prije konstitucije vlastitog (samo)iskustva određuje šta se unutar diskurzivnosti uopšte može pojaviti kao predmet iskustva. Otuda je dispozitiv pitanje moći i granica saznanja (Agamben, 2012, str. 60–61).

Predmoderni sistem identifikacije reifikuje zatvoreni simbolički poredak predmoderne slike svijeta. Dispozitiv kao prediskustveni simbolički prostor u zatvorenoj slici svijeta izgrađen je na ideji transcendencije (Mitologija, Bog, Narod). Zbog toga je kolektivna struktura svijesti ove epohe, njena epistema i percepcija zatvorena, a samoiskustvo u ovoj slici svijeta jedino može posjedovati autocentrična obilježja etnocentrizma (Valdenfels, 2005, str. 51). Moderni sistem identifikacije reifikuje otvoren simbolički poredak moderne slike svijeta. Dispozitiv kao prediskustveni simbolički prostor u otvorenoj slici svijeta izgrađen je na ideji utopije (*a topos*). Postmoderni sistem identifikacije reifikuje digitalni simbolički poredak postmoderne slike svijeta. U postmodernoj slici svijeta (informatičkom globalnom društvu) dispozitiv kao prediskustveni simbolički prostor izgrađen je na idejama višemjstnosti (*hetero topos*) i istovremenosti (*online*). Paradigma postmodernog sopstva otuda je Avatar. U digitalnoj slici svijeta samoiskustvo se konstituiše digitalno, zbog čega mogućnost njegovog određenja jedino i može da ima autocentrična obilježja logocentrizma (Valdenfels, 2005, str.

51). Zbog toga je postmoderno sopstvo, kao i kolektivna struktura svijesti ove epohe, njena epistema i percepcija, fragmentirana, nepovezana, difuzna i implodirajuća.

Poredak svake kulture, njen režim istine, prema Foucault (Foucault, 1988, str. 18), strukturiran je od četiri tipa tehnologija, koje proizvođači pojedinačna uvjerenja, stavove i ponašanje, kontrolišu cjelokupan društveni život. Prvu vrstu čine tehnologije proizvodnje koje regulišu proizvodnju i razmjenu dobara. Drugu vrstu čine tehnologije znakovnih sistema koje regulišu proizvodnju i razmjenu značenja. Treću vrstu čine tehnologije moći koje regulišu ponašanje pojedinaca. Četvrtu vrstu čine tehnologije sopstva koje regulišu samoiskustvo, tj. odnos pojedinaca prema njima samima. Od antičke Grčke, antičkog Rima, ranog Hrišćanstva preko moderne, pa sve do danas, univerzalna logika nekog značenjskog poretka (kulture) da proizvodi identitet kao oblik svoje reifikacije ostala je ista. Nema razlike između porodice, obrazovanja, crkve, zatvora ili tehničkog sredstva. To su samo različite tehnologije sopstva (agensi socijalizacije) pomoću kojih svaka kultura kao značenjski poredak proizvodi poželjan tip identiteta kao izraz svog neposrednog otjelovljenja. Predstavu o sebi pojedinac stječe tokom regulisane upotrebe i razmjene izvanjski proizvedenog i pripisanog značenja nekoj kombinaciji znakova i nekom objektu na koji se to značenje nominalno odnosi, unutar nekog značenjskog poretka (kulture) koji proizvodi to značenje, normira značenje i određuje pravila njegove upotrebe i razmjene. Zbog toga identitet (sopstvo) nema ontološki status (Derrida, 2001) i nije subjektan (Lakan).

Dekonstrukciju ontološkog statusa identiteta Derrida izlaže u intervjuu pod nazivom "A certain 'madness' must watch over thinking" (Derrida, 2001). Misleći incidentno i ekscesno Derrida pokazuje da je identitet neželjena pojava, jer u krajnjoj liniji, on ne predstavlja ništa drugo do retroaktivno pripisivanje značenja našem biološkom prisustvovanju. Moje biološko rođenje ili biološko rođenje mene nije mjesto moga identiteta. Sam iskaz "ja sam rođen" logički je nemoguć, jer u trenutku moga rođenja, rođenja mene, u tom činu, moj ego nije postojao; tj. nije postojala moja svijest, moja samosvijest, moje samoiskustvo. Stoga je nemoguće da su mi činom biološkog rađanja, kao svojevrsnog biološkog ispostavljanja u svijet, oni koji su me rodili dali identitet jer taj identitet onda nije moj već njihov. Da li sam ja ono što započinje prije mene? U ovoj situaciji nema, ma koliko

se trudili, ni najmanjeg argumenta koji bi mogao da pokaže suprotno. Ne samo da u činu moga biološkog ispostavljanja u svijet nije postojao moj ego, već nije postojala ni bilo kakva predstava o meni. Ono što je moglo da postoji je samo puko očekivanje onih koji su me ispostavili u svijet u to šta ja treba da postanem, ali opet to samo po sebi nije dovoljna osnova za bilo kakvo utemeljenje moga identiteta. Pa čak i da jeste, to očekivanje je očekivanje Drugih, te kao takvo (kao očekivanje i kako očekivanje Drugih), već pripada domenu Stranog – Drugom i onom što tek treba ili može da se desi. Otuda pokušaj svake identifikacije već pripada, zavisi ili je pak položen u domen budućnosti, u domen mogućeg. Identitet tek treba ili tek može da se desi. Stoga sama mogućnost identifikovanja kao takva već nepozivo pripada domenu mogućeg, nepostojećeg, budućeg. Ona pridolazi. Identitet je tek šansa. On je mogućnost. Moj identitet, identitet mene, tek treba ili može biti utjelovljen (inkorporiran, *in corpore*, pripisan mome tijelu). Ja zadobijam identitet tek kad on postane utjelovljen, tek kad on bude pripisan Meni, tek onda kada određeno značenje bude pripisano mome biološkom prisustvu ili biološkom prisustvu Mene. Otuda biološko rođenje mene nije moje rođenje – nije pravo rođenje (iako je prvo rođenje), jer ono nije mjesto identiteta. Ono nije moje jer dolazi od Drugih. Pravo rođenje (moje rođenje) dolazi naknadno – (mojim) pripisivanjem nekakvog značenja činu moga biološkog ispostavljanja, činjenici moga biološkog prisustva. Pripisivanje nekog značenja, neke predstave o meni – o tome šta jesam ili šta nisam. Stoga, dakle nužno i neizbježno, identitet kao retroaktivno osmišljavanje mog biološkog prisustva nije ništa drugo do narativ.

Prema Lakanu (Milutinović, 2012, str. 199–206) identitet nije subjektan. Simbolički poredak je subjektan. Identitet (sopstvo) je samo simboličko-relacioni konstrukt, takoreći puki diskurzivni upis. Identitet nije stvaran ni supstancijalan. On ne predstavlja realni kvalitet ili stvarno pripadajuću odliku nekog pojedinca, već kao reifikacija simboličkog poretka, on samo označava simboličko prisustvo pojedinca kome je pripisan, čime pojedinac postaje označen i prikazan unutar simboličkog poretka koji ga tako kreira prevodeći njegovo biološko postojanje u simboličku ravan. Otuda, identitet postoji samo simbolički. On nema realnu objektivnost, on je faktički izgubljen. To također znači da rekonstrukcija identiteta nije moguća, jer identitet kao relaciono-simbolički konstrukt ne posjeduje nikakvu ontološku ili arhetipsku metastrukturu koja bi mogla biti osnov ponovnog utemeljenja

u uslovima krize. Stoga, identitet kao takav, po sebi, već jeste izraz krize. On je simbolička reifikacija autocentrične logike značenjskog poretka. Postojeći relaciono-simbolički i samoreferencijalno (kao odnos prema sebi i bazirajući se na sebi), identitet nužno predstavlja samoerotizam – metafizičku uhvaćenost i preopterećenost jastva sopstvom tj. preopterećenost ega svojom vlastitom reprezentacijom (slikom).

ZAKLJUČAK

Reifikacija nekog značenjskog poretka predstavlja univerzalnu logiku izgradnje identiteta. Izgradnju identiteta čine tri nezavisne varijable: značenjski poredak kao subjekt, regulacija značenja kao sredstvo i autocentrični karakter sopstva kao objekt. Promjenjivu varijablu čine tehnologije sopstva (instrumenti) posredstvom kojih se značenjski poredak reifikuje, regulišući razmjenu značenja i proizvodnju sopstva. Tehnologije sopstva (tehnologije proizvodnje samoiskustva) karakteristične su za logos neke epohe: filozofija, mitologija, pozorište i religija u predmodernoj slici svijeta, nauka u modernoj slici svijeta i tehnika u postmodernoj slici svijeta. Otuda, sloboda nije pretpostavka identiteta, već upravo regulacija značenja predstavlja temeljnu pretpostavku identiteta. Samo regulacija razmjene značenja u nekom odnosu, bilo tehničkim sredstvom bilo tehničkom konstitucijom odnosa kroz uloge, obezbjeđuje pojedincu povratno iskustvo o sebi na osnovu koga on može da izgradi vlastito samoiskustvo.

LITERATURA

1. Agamben, Đ., 2012. *Dispozitiv i drugi eseji*. Novi Sad: Adresa.
2. Derrida, J., 2001. "A certain 'madness' must watch over thinking: Jacques Derrida's interview with François Ewald". In: Biesta, G., Egéa-Kuehne, D. ur. *Derrida & Education*. London: Routledge.
3. Foucault, M., 1988. *Technologies of the Self*. The University of Massachusetts Press, str. 16–49.
4. Milutinović, D., 2012. "U tamnici jezika: Lakanov psihoanalitički koncept". *Godišnjak za srpski jezik*. Filozofski fakultet Niš, XXV/12, str. 199–206.
5. Valdenfels, B., 2005. *Topografija stranog*. Novi Sad: Stilos.

REGULATED SELF
(IDENTITY AS A SYMBOLIC PRODUCT OF THE
REIFICATION AND INTERNALIZATION OF THE AUTO-
CENTRIC NATURE OF THE SEMANTIC ORDER)

Summary

Starting from Agamben's understanding of the dispositive, Foucault's concept of technologies of the self, Derrida's deconstruction of the ontological status of identity and Lacan's concept of identity desubjectivization, in the article that follows, we analyze identity as a symbolic product of the reification and internalization of the auto-centric nature of the semantic order into the consciousness of individuals. The disposition, as a pre-experiential symbolic space of an image of the world, determines the technology of the self and the type of self-experience. The pre-modern World picture produces an ethnocentric self, the modern World picture produces an egocentric self and the postmodern World picture produces a logocentric self. Identity has no ontological status – it is the result of attributing meaning to the biological presence of individuals. Identity is not subjective than, as pure objectivity, it is the product of a reification of the semantic order as a subject. Identity has a conservative function because as a result of the internalization of the symbolic order into the consciousness of individuals, its function is to preserve the semantic order that establishes it, not to overcome it.

Key words: *Identity, Self, Dispositive, Technologies of Self, Desubjectivization*